

Erdőn, mezőn, vízben – és bárhol

Ezek a helyeken játszódnak a szeptemberi szám írásai. Képletesen – és szó szerint. ☺

♦♦♦ I. ♦♦♦

Az elsőhöz – az erdőhöz – idézem **Saly Erika** ismertetőjét:

Forrás: Halácsy Ágnes - Saly Erika - Victor András: Erdőélmény és Ökovasút Munkafüzet és Módszertani segédlet, mely 2015 tavaszán készült el a LENA projekt ("Tanulás a természetben") keretén belül. A két fejezet játéka óvodásoknak, általános- és középiskolásoknak szólnak. Tematikus oldal segíti az eligazodást a játékok között, valamint könnyen sokszorosíthatók a kapcsos dossziéba rendezett játékleírások, feladatlapok, segédanyagok. Az Erdőélmény fejezet játékeit, tevékenységeit Obornak település erdős környezete ihlette, az Ökovasút kötetben a csömödéri erdészeti kisvasút állomásaihoz (Lenti - Kistolmács között) kínálunk tevékenység- és játékötleleteket. Többnyire könnyen adaptálható mindegyik más helyszínre is. Hamarosan honlapunkról is letölthető lesz a kiadvány pdf formátumban (www.mkne.hu, jobb oldalon, ld. Letölthető kiadványok).

SOKSZÍNŰ ERDŐ (részlet)

Életnyomok keresése (Nyomolvasás)

Lehetséges életkor: 5–12 év

Helyszín: Kint, változatos élőhelyen

Létszám: 6–30

Időtartam: 45'

Kulcsszavak: élet, életnyom, következtetés, nyomozás

A tevékenység lépései:

1. Beszéljük meg, milyen nyomok utalhatnak állatok jelenlétére.
2. Mutassunk példákat – lábnyom, agancs, szőr, toll, ürülék, köpet, rágásnyom, gubacs stb.
3. A gyerekeket osszuk fel kisebb csapatokra (3-5 fő).
4. Határoljunk le egy kisebb, bejárásra kijelölt területet.
5. Mindegyik csapat keresgéljen annyi állatokra utaló jelet, amennyit csak tud (Ki, milyen állat járhatott erre nemrégiben?) megadott idő (10') alatt.
6. Az idő letelte után beszéljük meg, ki-mit talált. Milyen állat lehet a nyom gazdája? Mit csinált ott éppen (pl. haladt, költött, vedlett).
7. Amit lehet, vigyenek vissza a gyerekek oda, ahol találták, vagy a gyerekek ne mozgítsanak el semmit, csak járjuk körbe a helyszíneket.

Segédlet a foglalkozásvezető számára

Eszköz- és anyagszükséglet:

- Határozók (gubacs-, lábnyom-, toll-, ürülék-határozó)

Módszertani javaslatok:

- Ha nem áll rendelkezésünkre gyűjtemény, használjunk határozókat.
- Lábnyomokat eső után könnyebb találni.
- Hasznos lehet a megbeszélés, hogy miért jó visszavinni mindent a találási helyére.

Lehetséges változatok:

- A gyerekek megbeszélés helyett rajzolják le, mit találtak.

Lehetséges kiegészítő tevékenységek:

- *Hangya-tanösvény* (Erdőélmény munkafüzet 3–7 évesek számára; 4. játék)
- *Életnyomok keresése* (Ökovasút munkafüzet 3–7 évesek számára; 1. játék)

Fejleszhető kompetenciaterületek:

- Szociális (bizalomerősítés, érzékenyítés)
- Anyanyelvi (kommunikáció)
- Természettudományos (érzékszervi megfigyelés, fajismeret)
- Matematikai (mérés, számolás, becslés, összehasonlítás)

◆◆◆ II. ◆◆◆

- Bár a néphit szerint Szent Mihály napján (szeptember 29.) megszakad a fű töve, addig van még néhány szép őszi napunk, és még azután is „lábon áll” ezerféle gyűjteni való.
- Éppen egy éve ezen a napon iskolásainkkal a falu határát jártuk, és több maréknyi ökörfarkkóró-virágot gyűjtöttem a zsebembe télire. Tudátok-e, hogy gyógyhatású?
- Tehát még idén is készíthettek növényfalat, **Victor András** ad hozzá segítséget:

Növényfal

A *növényfal* egy miniatűr kiállítás, amely bemutatja egy adott környék növényvilágát (esetleg éppen annak sokféleségét, vagyis a biodiverzitást). Technikai kivitelezése olyan, hogy néhány napig – pl. egy táborozás vagy továbbképzés időtartamára – majdnem természetes formájukban nézegethetjük a kiállított növényeket.

Vékony (kb. 1mm-es) drótból készült nyeles karikákat felakasztgatunk valahova (pl. vízszintesen kifeszített drótokra), s azoknak a karikájába kémcsöveket teszünk. (Peremes kémcső kell hozzá, hogy felakadjon.) A kémcsövekbe vizet teszünk. Ezzel a kiállítás „váza” már alkalmassá is vált a bemutatandó növények „fogadására”.

Amikor kimegyünk a terepre, gyűjtünk egy-egy példányt a környéken élő (lehetőleg éppen virágzó) növényfajokból, s így bővítjük fokozatosan a *növényfalat*. Gyűjtéskor értelemszerűen figyelniünk kell arra, hogy védett növényt ne gyűjtsünk, vagy ha a bemutatását nagyon fontosnak tartjuk, akkor is csak legfeljebb olyan és akkora részét vágjuk le, hogy ezzel még annak az egyednek az életét se veszélyeztessük.

Célszerű a terepjárás során már eleve úgy elvágni a bemutatandó növények szárát, hogy a levágás után azonnal valamilyen edényben lévő vízbe tesszük a növényt, nehogy elfonnyadjon, mire visszaérünk a készülő növényfalhoz. Gyűjtőedénynek alkalmas pl. egy PET-palack alsó része, amelyet könnyen magunkkal vihetünk, ha két kis lyukba fűzött spárgával fogót is készítünk hozzá. Esetenként még így is érdemes lehet a kémcsőbe való beállítás előtt néhány cm-t éles késsel levágni a begyűjtött növény szárából; hasonlóan ahhoz, ahogy a vázába kerülő vágott-virággal tesszük. (Egyes növények ugyanis nagyon érzékenyek arra, hogy azonnal vízbe kerüljenek. Ilyen pl. a gyalogbodza, a parlagfű és még sok másik.)

A kémcsövekben lévő növényekhez cédulákat készítünk, amelyekre (tetszés szerint) felírhatjuk az adott növény tudományos nevét és magyar nevét, s ezt kiegészíthetjük érdekességekkel: pl. a név eredete, esetleges gyógy- vagy mérgező hatás, jellemző élőhely, kapcsolódó hiedelmek és mondák stb. A cédulákat cellux szalaggal fel lehet erősíteni a kémcsövekre. Érdemes a cédulákat laminálni, mert egyrészt így jobban bírják a „gyűrődést” (pl. nem áznak el a víztől), másrészt így nem sérülnek, amikor a növényfal leszerelésekor lehúzzuk róluk a cellux-szalagot.

Figyelni kell a kémcsövekben a víz mennyiségét, s mindig pótolni az elpárologtatott vizet, mert különben a következő napon már esetleg mehetünk a terepre egy újabb példányért. A kémcsövekbe vizet a kémia laboratóriumokban használt spricc-flaskával a legjobb tölteni, de némi találékonysággal más megoldások is alkalmasak lehetnek. A víz-utánpótlás lehet egy gyerek vagy egy csoport feladata.

A *növényfallal* kapcsolatos tanulási lehetőségek:

- 1) Magán a *növényfalnak* a fokozatos kiépítése önmagában fontos tanulási lehetőség. Ebben az is szerepet játszik, hogy csak olyan növényeket gyűjtünk a terepen, amely még nincs kint a *növényfalon*, így tehát fejben kell tartani, hogy mely növények szerepelnek már a gyűjteményben.
- 2) Rejtvényjellegű tudáspróba lehet pl. az, hogy a tábor vége felé meglepetésszerűen összekeverjük a cédulákat, némelyiket (vagy mindegyiket) nem a megfelelő növényhez tesszük, s vissza kell állítani az eredeti állapotot.

Victor Andrés

◆◆◆ III. ◆◆◆

Ide valami vizes szimbólum illett volna, de nem vagyok hozzá elég ügyes...

Talán ha egyszer valaki úgy elmagyarázná a számítógép használatát, mint **Vásárhelyi Tamás** a vejszemakett-készítést?!

Vejsze makett készítése házilagosan

Végy

- egy gyümölcsös rekeszt,
- újságpapírt,
- egy vödör kerti földet (lössös vagy agyagos a jó, vagy folyóparti iszap, agyag),
- vizet,
- 3 m spárgát
- 4 ágacskát,
- szívószál vastagságú, elszáradt növényi szárat, jó sokat
- 1 pingponglabdát
- jókedvű, vállalkozó kedvű társakat.

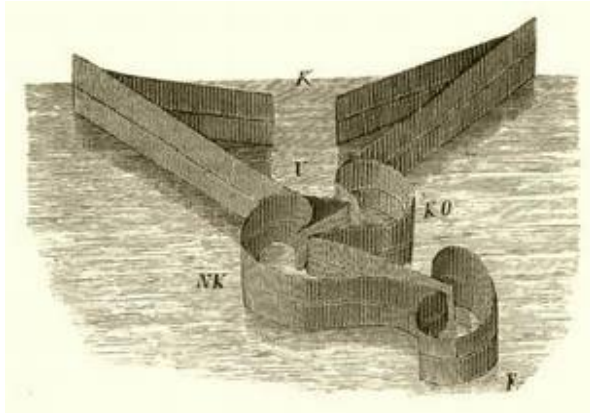
A gyümölcsös rekeszt, ha koszos, mosd ki, hogy ne legyen gusztustalan. Rengeteget dobnak ki a piacokon, lehet válogatni. Legjobb az olyan 40 X 50 cm körüli, szép, világos lécből készült rekesz, legyen vagy 15 cm magas.

A fenekét béleld ki 2-3 rétegben újságpapírral. Pornóújság, politikai napilap, bulvárlap, exkluzív magazin egyaránt megteszi, de kiskorúak közreműködése esetén inkább kíméljük őket! Bármilyen reklámújság is jó, viszont ha nagyon vékony, alkalmazz több réteget (sok már nem kell).

A kerti földet (iszapot, agyagot) vizezd ha kell, szárítsd ha kell, a felhasználáskor legyen könnyen gombóccá gyúrható, és maradjon is meg gombócnak, ne legyen folyós. Gyúrj gombócokat, lapogasd el őket, és ezekkel a lepényekkel is béleld ki a rekesz fenekét, mint a pitélesztával a tepsit.

Na most már igazán meg kell állni egy kis pletykálkodásra. 2014-ben Mecséren, a Ladikos (népzenei) Fesztivál alkalmából a Mosoni Duna partján készült egy ilyen makett. Rengeteg fesztiválózó család bábéskodott a parton (egy igazi vejsze is fel volt állítva, lásd http://mttmuzeum.blog.hu/2014/06/18/az_evezred_vejszeje_mecseren). Elkiáltottam magam: kinek van kedve a vízben álló vejsze makettjét elkészíteni?

Meg kell ismét állni, hát hiszen arról még nem volt szó, hogy mi az a vejsze! És mi a csudának kéne elkészíteni a makettjét? És miért nem csinálja meg az ember maga, gyorsan, hatékonyan, miért keres hozzá partnereket?

A vejsze ősi halászó eszköz, Herman Ottó írta és rajzolta le először *A magyar halászat könyvé*-ben. Sokféle változatban készült. A lényege: az iszapba leszúrt, vesszőből, nádból font sövényvel olyan labirintust készít a halász, amibe beletéved a hal, és egyre bensőbb részekbe úszik, ahonnan egyre nehezebb visszatalálni. A legbelső, kürtőnek nevezett részből időnként ki lehet venni a bennrekedt halakat.

2014-ben, amikor a Herman Ottó Vándortanösvényt terveztük, az egyik játéka egy profin kivitelezett vejsze makett lett. Kisebb (olyan 30 X 40 cm), és fagolyókat lehet benne gurigatni. Egyszerre egyvalaki tud csak játszani vele, a többiek mohón nézik. Jót teszünk azzal, akire ilyenkor az időmérő szerepét osztjuk (nem mintha tizedmásodpercre kéne mérni, de akinek a karórájában, telefonjában stopper van, büszkén-boldogan használja). A gyerekek (és a felnőttek is) néhány másodperc alatt eljuttatják a 3 golyót a „nyílt vízből” a „kürtőbe”. Amikor vissza kell gurigatniuk őket, egyszerre megérik és megértik, hogy miért is működik jól ez a halászeszköz. 2-3-5-10-szeres idő alatt szokott csak sikerülni, aki idegessé válik (= *a hal pánikba esett!*), annak esetleg még tovább tart. Szerencsére senki sem vágta még oda, mert üveg a teteje, hurkapálca a sövénye.

Kézenfekvő, hogy egy drága, egyszemélyes eszközt próbáljunk elkészíteni olcsón, magunk, többszemélyesre. És az méginkább kézenfekvő, hogy ha többen készítjük, az rengeteg haszonnal jár:

- jobban telik az idő, igazán vidáman,
- mindenki megérti, hogy *semmiből is lehet* játékot készíteni (Öveges József nyomán),
- kooperációs készségeket fejleszt a tevékenység, kezűgyességet, esztétikai érzéket,
- na és van jó ok rá, hogy piszkossá váljunk!

Kedves Olvasó! Ne haragudj az időhúzásért. Nyilván tűkön ülsz már, hogy megtudd, hogyan fogod majd befejezni a vejszédet te magad is, de mégis hadd meséljem el egy régebbi, amerikai emlékemet! Texasban a Heard Natural Science Museum and Wildlife Sanctuary (remélem elég meggyőző nevű) múzeumban hospitáltam egy nagydarab múzeumpedagógus, Mister George foglalkozásánál. A kis alsós korú gyerekeket a szüleik hozták a délutáni foglalkozásra. Elő volt már készítve az írásvetítő (olyan régen volt ez), rajta üvegtál, abban rovarlárvák, rákocskák úszkáltak

és mi kinagyítva nézhettük őket a falon, Mister George pedig, meggyőző tudással az angol tudományos nevüket sorolta. A gyerekeknek hoztak váltásruhát, mindenki kapott egy műanyag tésztaszűrőt. A szülőket hátrahagyva elindultunk a közeli tópartra, majd be, cipőstül-ruhástul, a térdig érő vízbe. A gyerekek először félénken, majd egyre jobban belemelegedve kotorásztak a vízben, és az érdekesebb zsákmányt egy fehér vödörbe gyűjtöttük. Egy idő után sikerült őket kiterelni, megnéztük együtt a zsákmányt, majd visszaöntöttük az egészet a tóba. A gyerekek megtörülköztek, száraz ruhát vettek, és visszamentünk a szülőkhöz. Az egész nem volt másfél óra.

– Mire volt ez jó? – kérdeztem George-ot utána. Ezek a kicsik, de még a szüleik sem ismerik ezeket a lényeket, sem a nevüket, akkor minek kellett tudományoskodni?

– Persze – hunyorított – az csak a szülők meggyőzésére szolgált, hogy kicsi gyerekük komoly tudományos foglalkozásra jött. A lényeg azonban ebben a korban az, hogy a gyerek megtanulja: a tó vize nem félelmetes, az iszap nem piszkos, és az állatkákat megnézhetjük, de azután visszaengedjük őket.

Vissza 2015-be! Elkiáltottam tehát magam Mecséren, a folyóparton: kinek van kedve vejsze makettet készíteni? Egy felnőtt se jelentkezett, gyerek viszont annál több. Újabb kiáltás: Kedves Szülők! Szabad a gyerekeknek a kezüket besározni? Aki akarta, az se tudta abban a felszabadult, jóváhagyó hangulatban a gyerekének megtiltani a sarazást. Nekiláttunk az építésnek, mindenki hordta a sarat, gombócolt, lapított, tapicskolt, aztán szedtük az ágacskákat, beszúrkodtuk a felállított vejsze mintájára. Amikor kész volt a vejsze, mindenkinek kezet kellett mosnia a Mosoni-Dunában (jó, fürödhető vize van), és akinek tiszta volt már, vehetett egyet egy vödör (naponolvasztott) nápolyiból.

E több mint egy oldalas kitérő után – csak fecsegőnek ne tartson senki, nem is húzom tovább az időt – folytatom a vejsze-recept leírását, elmesélve, ahogy 2015-ben Kapolcson, a Zöld Zugolyban készítettük. Era (Grossmann Erika) és Yeti (Szilágyi Dániel) voltak ott a Vándortanösvény fő demonstrálói, velük mentünk ki a színházterem elé, olcsó vejszét építeni.

Amikor a sárgyúrára került a sor, láttam haboztak egy pillanatig. Nem úgy az a csinosan öltözött kislány, aki – itt is anyukája engedélyével – boldogan csatlakozott hozzánk. (Már most elmondom, hogy amikor apukája befutott, nem igazán látszott örülni a látványnak, de aztán őt is magával ragadta a folyamat.) Bélelgettünk már, amikor Saly Erika és Victor András is kijött, hogy ebédelni menjen. Persze megálltak, nézelődni. Erika értőn elmosolyodott, amikor odaadtam neki egy sárgombócot, hogy lapítaná el, és egy sóhajtással lemondott a közeli ebédről, nekilátott sarazni. András töltögette a vizet, adagolta, vegyeses-precízen, *hanem aztán csak bemászott, még az inge is elázott!*

Amikor a vastag sár pár centis rétegben el volt simítva a rekesz fenekén, következett a *seprence-fosztás* művelete. Kertemben szép, de terhes az egynyári seprence jelenléte (hm, ez finom volt, mindent elöntene ez a gaz gyom, küzdünk egymással). A lekaszált, kiszáradt szárazakat arasznyira vágtam, azokról kellett a leveleket lemorzsolni. Itt már újabb zugolyosok és veszprémi gyakornokok szálltak be. Erika és Yeti bekarcolták a sárfelületbe a vejsze alaprajzát, betűzőgettük a seprence-szárazakat. Már csak a rekesz négy sarkára kellett kötni négy félméteres spárgát, azokra egy-egy ágacskát fogónak, belerakni a pingponglabdát, és készen is volt a többszemélyes vejsze makett. Játshatnak vele ketten is, de 3 vagy 4 gyerek is foghatja a fogantyúkat, és ilyenkor egyre nehezebb, kooperatív játékká válik a makett. (Napok alatt viszont egyre könnyebbé válik a játék, ahogy szárad kifelé a sár, szépen repedezve.)

A hozzávalók között nem tüntettem fel a Kör 3 (volt vagy jelen) elnökét, de jót tettek a folyamatnak. Vagy ha nem is, a folyamat biztosan jót tett nekik! Aztán a zöldzugolyosokról sem volt szó, akik lassan már egy évtizede önkéntesként működtetik a Zugolyt (eddig Darvas Kata, idén már Hortobágyi Juli vezetésével). És itt egy szál kisgyerek volt csak jelen, de hát nélkülük sem ér kutyafülét sem a vejszemakett-készítés. Ha viszont ők ott vannak, mindenki könnyűszerrel elkészítheti a játékszert.

Kép: Szasza (Falus Alexandra) és Vásárhelyi Tamás, szöveg: Vásárhelyi Tamás

◆◆◆ IV. ◆◆◆

Végül következék a „bárho!": **Könczey Réka** küldte az alábbi gyakorlatot. *Kipróbáltam, tényleg izgalmas. Eszembe jutott róla az első jógaoglalkozás, amikor figyelmeztettek: ha a nőiséget akarod hangsúlyozni, törökülésben a bal lábad legyen elől. Egészen más érzés volt, mint fordítva!*

Dennis Meadows itthon is híres, karba tett kezes, ötperces gyakorlata - amellyel vezetőket és akadémikusokat is arra vezet rá, hogy megszokott gondolkodási sémáinkból ki tudunk lépni némi gyakorlás árán - megjelent egy magyarra fordított könyvében, és pont ezt a gyakorlat ingyenesen elérhető az alábbi linken: <http://solhungary.hu/wp-content/uploads/Keresztbe-tett-karok.pdf> . A játék 15-99 éves korúaknak alkalmas, és akárhány fővel, akár egy teljes versenyelátó közönségével is elvégeztethetjük. Lényegi mondanivalónkat (hogy mit, miért érdemes változtatni megrögzött szokásainkban) a gyakorlat előtt és után, keretként kell elmondanunk. Például azt, hogy megszoktuk ugyan, hogy 10 percre sem nélkülözzük a mobil eszközeinket, de esetleg azt is meg tudnánk szokni, hogy csak kétóránként ellenőrizzük őket. Vagy azt, hogy odafigyelés nélkül, rutinból választjuk ki a büfében, boltban az aktuális betevő falatot, pedig azt is megszokhatnánk, hogy legalább hetente egyszer gondosan ellenőrizzük a választékot, és a leginkább környezetbarát árut választjuk.

Ugyanígy elérhető a negyedórás, az ökológiai hálózatok tanítására (és más hálózatok láttatására) használható, az Élet szövedéke című játék leírása is. <http://solintezet.hu/wp-content/uploads/2015/04/Az-%C3%A9let-sz%C3%B6ved%C3%A9keRendszergondolkod%C3%B3-j%C3%A1t%C3%A9k.pdf> A játékban a szereplők választott (ökológiai) szerepéhez kapcsolódó más szerepek (másik változók) kapcsolati hálóját jeleníti meg a fonal, ami a résztvevőket összeköti, közreműködésükkel.

Búcsúzás...

Szeptember lévén gondoltam egy merészet: sok év után újra készítek zakuszkát. Nemcsak a családnak, hanem csinos kis üvegekben jóbarátaimnak, kollégáimnak névnapra, karácsonyra. Sokféle receptet újraolvastam a neten, amikor eszembe jutott, hogy évekkkel ezelőtt a Módszerkosárba is küldött *valaki*...

A 2011. novemberi számban meg is találtam. **Klein Ibolyától** érkezett...

Köszönöm az értékes anyagokat **Erikának, Andrásnak, Tamásnak és Rékának!**
Továbbra is várom írásaitokat, ötleteiteket, régi-új módszereiteket az alábbi címre:
gyalog.eva@gmail.com

Gyalog Éva, Bag